

PÁLYÁZATI AZONOSÍTÓ:

NKA 207134/00395

Beszámoló a Brigetio/Szőny-Stadion út lelőhelyen 2021 nyarán végzett régészeti tervásatás eredményeiről (2021. június 28 – szeptember 26.)

A Komáromi Klapka György Múzeum és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar (ELTE BTK) Régészettudományi Intézete, Ókori Régészeti Tanszéke között 1992 óta zajló együttműködésének 30. évében az alábbi ásatási eredmények születtek, a továbbiakban felsorolt munkatársak részvételének köszönhetően.

Ásatásvezetők: Dr. Bartus Dávid tanszékvezető egyetemi docens (ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Ókori Régészeti Tanszék); Számadó Emese régész, múzeumigazgató (Komáromi Klapka György Múzeum).

Régészek: dr. Gátfalvi-Delbó Gabriella (KGYM), Juhász Lajos, Simon Bence, Johácz Szilvia, Rupnik László, Simon Bence, Szabó Melinda, Olasz Rita, Szabó Márton, Kostyál Gergely, Horváth Bianka (ELTE).

Régészhallgatók: Barna Ferenc, Párkányi Bence, Hümpfner Dániel, Müller Ákos, Ekker Boldizsár, Peng Mátyás, Králik Dóra Tekla, Szunyogh Kata, Grandi Emilia, Molnár Eszter, Kovács András, Frits Gergely, Szederkényi Robi, Apostol Balázs, Pap Vince, Balog Luca, Farádi-Szabó Erik, Czirók Dániel, Odenwald Luna, Szücs Kornél, Szépréthy Regina, Erdős Olívia, Lenár Vilmos, Szabó Vivien, Kerepesi Gabi, Milchram Márton, Gönczi Nagy Gergő, Balázs Bence, Szabó Dominika, Szauer Dániel, Németh Laura, Regőczy Kata, Takács Balázs

1. Előzmények



A brigetioilegiontábor területén, Szőny, Stadion út lelőhelyen a korábbi évek légrégészeti kutatásai alapján azonosított területen 2017-2018-ban mintegy 900 m²-es területen végzett feltárást az Eötvös Loránd Tudományegyetem Ókori Régészeti Tanszéke és a Komáromi Klapka György Múzeum, aminek során egy nagy méretű apszisos épületet sikerült részlegesen feltárni, valamint a brigetioilegiontábor korábbi periódusait is meghatároztuk.

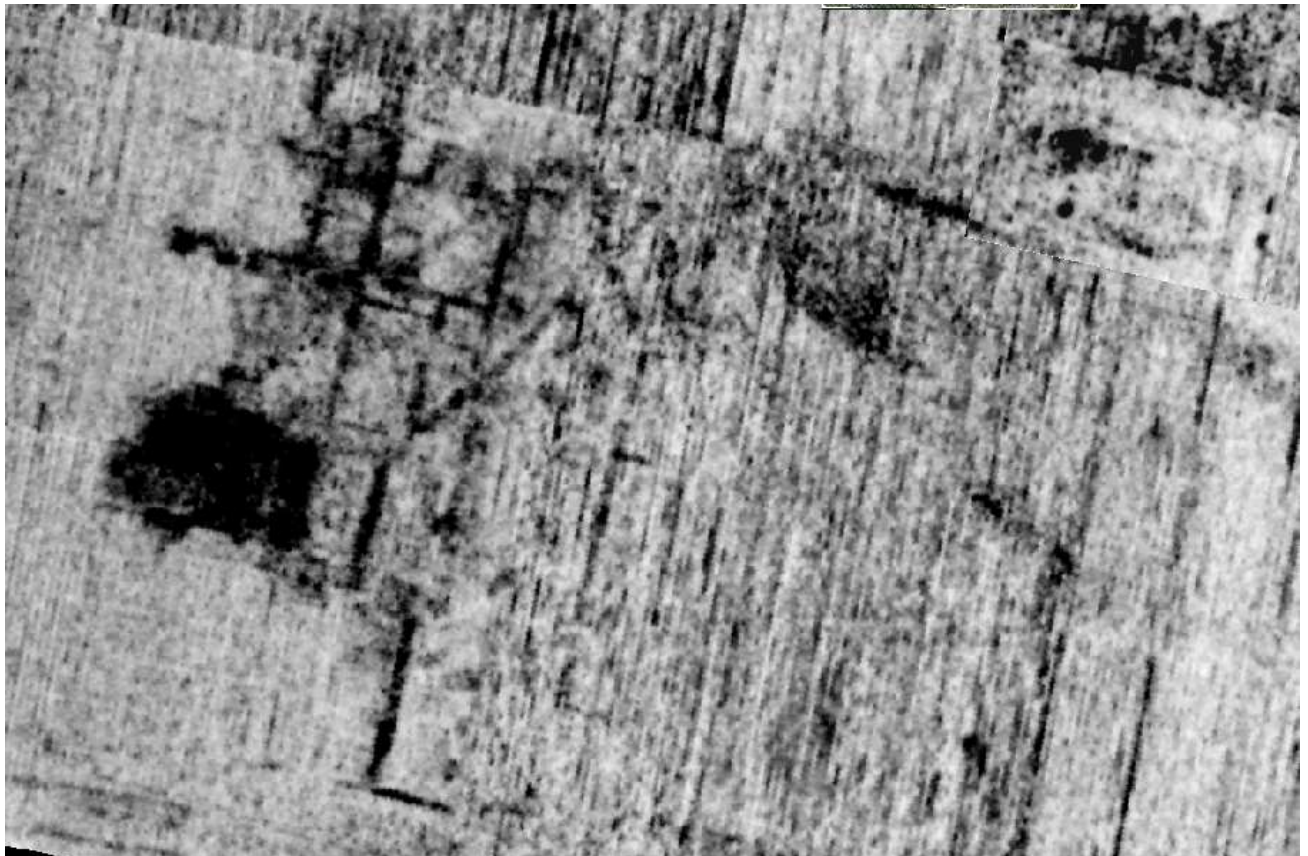
Az 1. periódus a tábor alapításához kapcsolható, és a Kr. u. 2. század elejére keltezhető, nagyrészt fekete, égett réteg formájában jelentkezett. A 2. periódus a tábor fő periódusa, egy legalább 20 helyiségből álló, minimum 700 m² nagyságú épületet sikerült feltárnunk, helyenként álló falakkal, in situ falfestményekkel a falakon, valamint több terrazzopadlóval. A 3.-4. periódus a 4. század első felére keltezhető, amikor a szomszédos katonavárosból a táborba költöznek, és a korábbi táborépületek helyére hevenyészett házakat

építenek. Az 5. periódus a bélyeges téglák (Terentius és Frigeridusdux) alapján a 370-es évek elején épült, masszív kőfalai a legtöbb helyen teljes egészében megmaradtak.

A reprezentatív apszisos épület császári fogadóhelyiségként is funkcionálhatott, valószínűleg itt kerülhetett sor 375. november 17-én a kvád követek és I. Valentinianus találkozójára, ami a császár halálával végződött. A 6. periódusban az épület egy részét feladják, padlófűtést alakítanak ki benne és valószínűleg lakóépületként használják a római kor végéig.

A 2019-ben a tábor területén végzett régészeti feltárás elsődleges célja a legiotábor északi főkapujának, a porta praetoriának a feltárása volt, valamint a via praetoria fekvésének és szerkezetének tisztázása. Mind a kaputornyok, mind az azokat összekötő kapunyílások masszív kőalapozással rendelkeztek, a felmenő falakból azonban mindössze néhány kváderkő maradt a helyén. A tornyok belső szerkezetéről így kevés információval rendelkezünk, a nyugati toronyban egy későbbi átépítés nyomait sikerült azonosítanunk, a keleti toronyban pedig egy masszív meszes réteget találtunk, ami egy átépítéshez, vagy esetleg a torony lebontásához kapcsolható. Sikerült feltárnunk a kapunk keresztülvezető via praetoria kőlapokkal fedett útfelületének egy részét, valamint az erre merőleges, szintén részben kőlapokkal fedett via sagularis egy szakaszát. A déli feltárási területen a via praetoriát két oldalról szegélyező oszlopsor bázisai közül ötöt sikerült megtalálni, valamint feltártunk egy késő római mészégető kemencét is

A feltárásokkal párhuzamosan folyamatosan geofizikai felméréseket végeztünk a területen, ami alapján a további ásatások legoptimálisabb helyszínei jól meghatározhatóak.



2. A 2021-es feltárások

A 2021-es évben július-augusztus folyamán az előzetes geofizikai felmérések alapján és a kutatási tervnek megfelelően a legiotáborpraetenturájában végeztünk kutatásokat. A feltárások megkezdése előtt elemeztük a geofizikai felmérések adatait és ennek alapján választottuk ki a feltárandó területet. A talajradaros felmérések alapján jól látható, hogy a viapraetoria nyugati oldalán nagyon masszív épületmaradványok találhatóak. Az alapfalak, különböző helyiségek, csatornák jól megfigyelhetőek mintegy 5000 m² felületen. A tábor belső struktúrájával kapcsolatban korábban végzett kutatások alapján megállapítható volt hogy ezen a területen a tábori fürdő helyezkedett el, ezt erősítette meg a vizsgált területen már a geofizikai felméréseken is azonosítható né felületen. A geofizikai adatok értelmezése után kiválasztottuk a feltárandó területeket mintegy 650 m² felületen. Négy szelvény csoportot nyitottunk meg amelyek reprezentatív képet adhattak a római kori épület belső struktúrájáról.



A munka a gépi humuszolással kezdődött meg június 24-25-én, majd június 28-tól kézzel bontottuk tovább az objektumokat. A felszíni humuszréteg viszonylag vékony volt, magasan kerültek elő római kori jelenségek.

Az első szelvényben egy nagy méretű négyzet alakú medencét sikerült feltárni, fűtésre utaló nyomokat nem találtunk, így ez a medence a hideg vizes helység, a frigidarium, részeként azonosítható. A medencének a terrakottából készült lefolyója is előkerült, ami a medence használt vizét egy északkelet délnyugat irányú csatornából vezette

A frigidarium helyiségében vörös mészkő lapokból készült padlószintet találtunk. Itt a padló három periódusa volt megfigyelhető, az első periódusban terrazzo padló volt, a második periódusban ezt megújították és opus spicatum padló került elhelyezésre, és a harmadik periódusban burkolták a fürdőt vörös mészkő lapokkal.



A hidegvizes medence a keleti fűtött helyiséggel és a medence lefolyója az 1. szelvényben

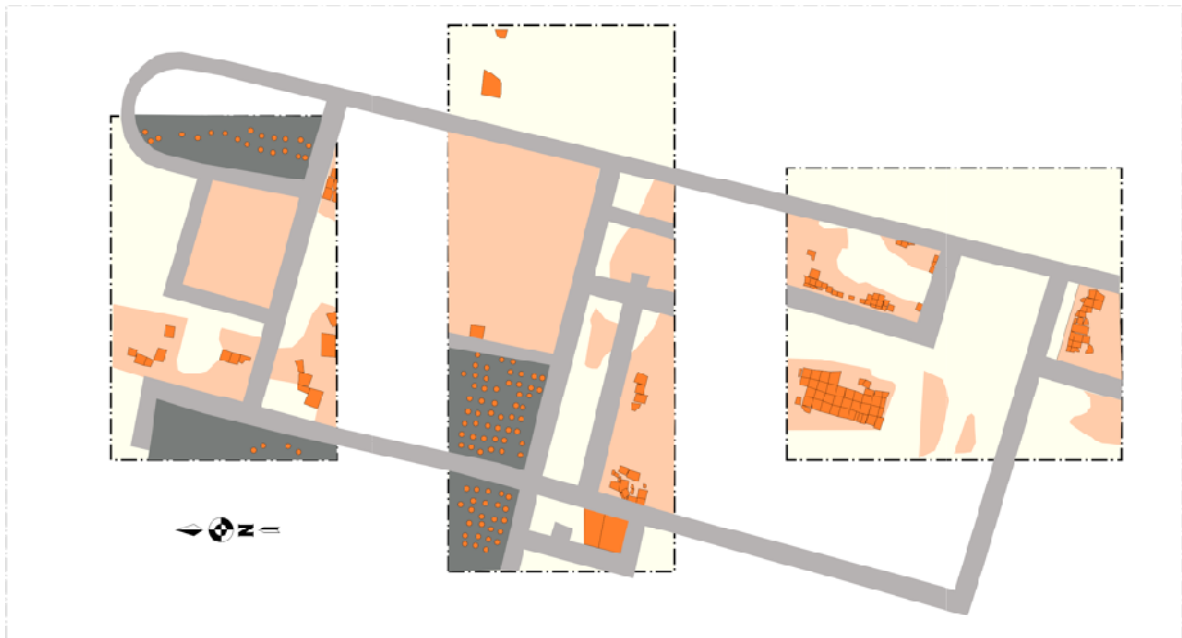


Megújított padlószintek az 1. szelvényben



A hideg vizes medence keleti oldalán egy félköríves lezárású teljes egészében padlófűtéssel fűtött helyiség került elő, nyugati oldalán szintén padlófűtéses helyiség húzódott (mindkettő folytatódott a 2. szelvényben), ennek a padlófűtés része nagyon jó minőségben, nagyon jó állapotban maradt fenn. Több tucat terrakotta oszlopot sikerült feltárni, valamint az ehhez a helyiséghez tartozó falak is nagyon masszívan maradtak meg.

Padlófűtéses helyiségek a 2. szelvényben



Ettől a helyiségtől déli irányban, a 3. szelvényben egy újabb nagy méretű helyiség került elő, amiben egy másik medencét tártunk fel, ami szintén téglalap alakú volt a nyugati oldalán a medencébe vezető lépcső is megmaradt. A medence alját téglából készült lapokkal burkolták. Ettől délre újabb helyiséget találtunk, azonban ennek csak kis részét sikerült feltárni.



Medence és lépcsősora a 3. szelvényben

A negyedik szelvényt az ásás utolsó napjaiban kezdtük feltárni, ezen a területen a geofizikai eredmények alapján nagyon masszív épületmaradványok voltak megtalálhatóak. Három szondát nyitottunk, ezekben nagyon masszív padlófűtési helyiségek maradványait tártuk fel.



A 4. szelvényben talált padlófűtés



A fürdő kronológiájával kapcsolatban viszonylag kevés információnk van, az épületet valószínűleg a tábor alapításával egy időben a Kr. u. első-második század fordulóján építették, és az előkerült bélyeges téglák alapján legalább a negyedik század végéig használatban volt.

A késő római időszakban egy csontfésűket készítő műhely működött a korábbi fürdő területén, amelynek hulladékanyagát - több ezer lefűrészelt agancsot és fésütöredéket, félkész termékeket és egyéb csont hulladékot - egy kút visszatöltésében találtuk meg. Az előkerült leletek közül kiemelkedik még egy bronz és ezüst érméből, valamint arany gyöngyökből álló kincslelet, amit a 340-es években rejthettek el.



A kincslelet



Csontfésűk a kútból



Csonthulladékok a kútból

A brigetiói legiotábor fürdőjének azonosítása és feltárásának megkezdése az aquincumi *Thermae maiores* feltárásához fogható jelentőségű és alapján fogja meghatározni a következő évek brigetiói kutatásait.

A feltárás során a területet a hagyományos régészeti dokumentáció eszközei mellett egy DJI Phantom 4 típusú drónnal folyamatosan fotóztuk és videóztuk, valamint a feltárás fotó 3D feldolgozását is megkezdjük. A hagyományos ásatási napló mellett a feltárást minden nap videonaplóban rögzítettük, összesen mintegy 8 órányi hang és képanyagot készítve.

A feltárás végén a sérülékeny épületelemeket (pl. hypocaustum-oszlopokat) geotextillel befedtük, és a terület nehezen megközelíthető részeivel kézzel visszatemetjük, majd a fennmaradó részen munkagéppel végeztük el a visszatemetést. Így karbantartási tervre nincs szükség.





A visszatemetett szelvények

2021. augusztus 25-én nyílt napot tartottunk az ásatáson, melyre közel 200 érdeklődő volt kíváncsi. Ez a mostani nyílt nap azonban kissé rendhagyó volt, mivel egyfajta látványásatás is volt egyben. Munka közben lehetett ugyanis megnézni az ásatást, amelyen a tényleges ásatás mellett detektoros, drónos, radaros munkavégzés, rajzolás, dokumentálás és a leletanyag csomagolása is zajlott. Így a jelenlévők „élőben” is láthatták, hogy milyen összetett, sokrétű tevékenység folyik egy ásatáson! Különösen kedvelt volt a „leletsimogató”.





A „leletsimogató” sátor

2021. szeptember 18-án, a Kulturális Örökség Napján egész napra megnyitottuk az ásatást a látogatók előtt és egyéneknek, csoportoknak egyaránt vezetéseket tartottunk. Ezen a napon 250 fő látogatta meg az ásatást.

Ezeken kívül nyáron családi és egyéni látogatókat, 1 táborozós, 1 kirándulós és 4 iskolai csoportot fogadtunk az ásatáson, összesen mintegy 250 fővel.

Tudományos eredmények összefoglalása

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem és a Komáromi Klapka György Múzeum által 2021. június 28. és 2019. augusztus 27. között Brigetio / Komárom-Szőny, Stadion út lelőhelyen végzett régészeti feltárás elsődleges célja a geofizikai felmérések alapján feltételezett római kori fürdő azonosítása, topográfiai tisztázása volt. A feltárás során mintegy 650 m² felületen korábban Brigetióban nem tapasztalt jó megtartású, nagyon masszív falak, vörös mészkőlapokkal burkolt padlók, komplett padlófűtésrendszerek, valamint medencék, csatornák kerültek elő. A feltárás eredményei alapján egyértelműen azonosíthatóvá vált a legiotábor fürdője, aminek megtalálása a 18. században feltárt aquincumi Thermae maiores feltárásához fogható jelentőségű és alapján fogja meghatározni a következő évek brigetiói kutatásait.

A 2017 óta, immáron ötödik éve zajló feltárások a brigetiói legiotáborban mindeddig elvégzett legnagyobb felületű és legtöbb információt nyújtó régészeti kutatások voltak, amelyek rendkívül fontos információkkal szolgálnak a tábor teljes történetére vonatkozóan az alapítástól a római kor végéig.

Komárom, 2021. 10. 10.

.....
Dr. Bartus Dávid
régész, tanszékvezető egyetemi docens
az ELTE BTK dékánja

.....
Számadó Emese
régész, múzeumigazgató
Komáromi Klapka György Múzeum

ásatásvezetők